

DIDACTICA GEOGRAFIEI

Note de curs

ELENA MATEI

DIDACTICA GEOGRAFIEI

Note de curs

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2020

Colecția PĂMÂNTUL - CASA NOASTRĂ

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Laura Comănescu
Conf. univ. dr. Iuliana Vijulie

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MATEI, ELENA

Didactica geografiei : note de curs / Elena Matei. - București : Editura Universitară, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1077-1

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062810771

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2020
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

INTRODUCERE

Geografia, ca știință și disciplină de învățământ care are ca obiect de studiu Pământul, s-a transformat dintr-un domeniu focalizat pe descrierea sau/și cartografierea planetei într-unul care analizează prin tehnicile sale specifice complexitatea lumii, dinamica proceselor fizice și umane, interacțiunile dintre acestea la scale temporale diferite, pentru a oferi cadrul pentru înțelegere a modului cum funcționează acestea și găsirea de soluții problemelor care apar permanent, astfel încât să ajute la îmbunătățirea locuibilității pentru generațiile prezente și viitoare.

Geografia este o disciplină cu importanță vitală în formarea individului uman, capabilizând omul pentru desfășurarea vieții de zi cu zi prin înțelegerea modului cum funcționează natura, cum să se pregătească pentru a răspunde corect unor manifestări ale mediului înconjurător, cum trebuie să își raporteze acțiunile sale pentru a reduce efectele negative și a maximiza, multiplica beneficiile în raport cu fiecare spațiu și comunitate umană. Este știința cea mai potrivită în formarea omului în contextul paradigma dezvoltării durabile ce marchează secolul al XXI-lea. Este disciplina care augmentează educația durabilă în sistemul de învățământ actual, prin abordarea curriculum-ului integrat.

Geografia privește în egală măsură mediul fizic geografic și societatea dar, mai ales, interacțiunea spațialo-temporală dintre oameni și locuri, ne ajută să înțelegem trecutul, să trăim corect prezentul pentru a planifica un viitor durabil. Geografia influențează carierele, viețile prin înțelegerea conexiunilor, a oportunităților pentru viață, deschide oamenilor o perspectivă potrivită a modului cum trebuie să acționeze pentru a fi ei înșiși mulțumiți, dar și pentru a lăsa o pantă mai bună pentru generațiile viitoare.

Geografia construiește viziuni la elevi, transformate în acțiuni corecte în viața lor, de buni cetățeni.

În acest context, cursul nu poate oferi soluții miraculoase de predare-învățare, ci, grefat pe ceea ce se vehiculează în spațiul didactic actual, prezintă structuri aplicative, care pot genera prin experiența,

creativitatea profesorilor o infinitate de abordări didactice. Astfel, geografia percepută ca o disciplină bazată pe puterea de memorare poate fi și trebuie transformată în una care formează individul să înțeleagă sistemic planeta, cuplajul fizico-geografic și uman pe fiecare spațiu, cum să utilizeze informația, în mod creativ, critic, inovativ în viață, profesie.

Spectaculozitatea planetei, societăților ce constituie conținuturi ale geografiei atrag, și, de aceea, această disciplină trebuie să se cupleze unor activități didactice atractive, antrenante, active, puternic ancorate în prezentul tehnic, ea înseși fiind un instrument al lumii digitale. Geografia trebuie condusă în procesul didactic din aceste perspective, să se flexibilizeze pe cerințele actuale ale omenirii, să armonizeze competențele achiziționate în școală cu aplicarea lor în viață.

Autoarea

Notă: suportul de curs este armonizat cu programele de concurs sau de formare continuă actuale și se adresează profesorilor de geografie și studenților pentru MODULUL PSIHOPEDAGOGIC, NIVELUL I.

Obiectivul general al disciplinei

- Formarea de competențe pentru predarea-învățarea geografiei în sistemul de învățământ din România.

Obiectivele specifice:

- Identificarea și utilizarea conceptelor, modelelor și strategiilor din educație și formare în abordarea procesuală a programelor educaționale;
- Analiza, interpretarea, corelarea intra/interdisciplinară și aplicarea cunoașterii pedagogice și a geografiei în proiectarea activității anuale, semestriale, a unităților de învățare, a lecțiilor, situațiilor de învățare, produselor curriculare auxiliare, activităților extracurriculare etc.;
- Identificarea și compararea teoriilor, modelelor, metodelor, tehnicilor și instrumentelor specifice evaluării educaționale;
- Realizarea unor strategii evaluative care să includă instrumente/probe alternative de evaluare diferențiată a rezultatelor proceselor de învățare;
- Elaborarea unor instrumente de evaluare, de mijloace de învățământ, produse curriculare auxiliare sau opționale;
- Explicarea și interpretarea situațiilor/ contextelor educaționale/de formare continuă și a metodelor de conversie a cunoștințelor, abilităților, atitudinilor în planuri/scenarii pedagogice de instruire/formare;
- Corelarea teoriilor și modelelor fundamentale ale învățării cu situații educaționale specifice.

Competențe profesionale

- Definirea și descrierea principalelor noțiuni de didactica generală și a specialității.
- Însușirea cunoștințelor și a modului de operare despre/cu resursele procedurale (strategii metode, tehnici, procedee), mijloacele didactice, instrumentele evaluării în procesul de învățământ în predarea-învățarea geografiei.
- Utilizarea metodelor și tehnicilor de culegere și prelucrarea a datelor provenite din diferite surse.

- Proiectarea activităților educaționale pentru predarea-învățarea geografiei.
- Pregătirea activităților de educative la disciplina specialității (geografia).
- Realizarea activităților educaționale.
- Managementul grupurilor și al activităților în predarea-învățarea geografiei.
- Dezvoltarea și promovarea practicilor profesionale specifice.

Competențe transversale

- Formarea de competențe pentru predarea-învățarea geografiei prin abordarea integrată a curriculum-ului școlar.
- Aplicarea strategiilor de muncă eficientă și responsabilă, pe baza principiilor, normelor și a valorilor codului de etică profesională.
- Aplicarea tehnicilor de muncă eficientă în echipă multidisciplinară, atitudine etică față de grup, respect față de diversitate și multiculturalitate; acceptarea diversității de opinie.
- Autoevaluarea nevoii de formare profesională continuă în scopul inserției și adaptabilității la cerințele pieții muncii.
- Dezvoltarea competențelor de comunicare în limba maternă, în limbi străine, de utilizarea a TIC.
- Deschiderea către învățarea pe tot parcursul vieții.

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CUPRINS	9
CAPITOLUL 1	12
DIDACTICA GENERALĂ ȘI DIDACTICA GEOGRAFIEI: DEFINIȚII, ISTORIC, PRINCIPII	12
1.1. Conceptele de didactică generală și didactica geografiei	12
1.2. Istoricul didacticii specialității și geografiei ca disciplină școlară în România	13
1.3. Principiile didacticii generale	17
1.4. Principiile didacticii geografiei	24
Resurse bibliografice	28
Recomandări bibliografice	29
Aplicații	29
CAPITOLUL 2	30
IDEALUL EDUCAȚIONAL ȘI FINALITĂȚILE EDUCAȚIEI. COMPETENȚELE ÎN ÎNVĂȚAREA-PREDAREA GEOGRAFIEI. OBIECTIVELE ACTUALE ALE STUDIERII GEOGRAFIEI ÎN ȘCOALĂ...	30
2.1. Idealul educațional	30
2.2. Finalitățile educației	31
2.3. Competențele în predarea-învățarea geografiei	31
Resurse bibliografice	36
Recomandări bibliografice	36
Aplicații	36
CAPITOLUL 3	37
CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI LA GEOGRAFIE. CURRICULUM ȘCOLAR. PRODUSE CURRICULARE	37
3.1. Noțiunea de conținut al învățământului de geografie	37
3.2. Transpunerea conținutului învățământului de geografie în curriculumul școlar	40
3.2.1. Curriculumul școlar	40
Resurse bibliografice	49
Recomandări bibliografice	50
Aplicații	50

CAPITOLUL 4	51
UTILIZAREA METODOLOGIEI DIDACTICE ÎN LECȚIILE DE GEOGRAFIE.....	51
4.1. Strategiile didactice ca resurse procedurale	51
4.2. Metodele de învățământ-resurse procedurale utilizate în predarea- învățarea geografiei.....	53
4.2.1. Metode centrate pe rolul profesorului	56
4.2.4. Metode complementare	59
4.2.2. Metode centrate pe rolul elevului.....	62
4.2.3. Metode bazate pe acțiune	66
4.2.5. Metode activ-participative în strategiile interactive	72
Resurse bibliografice	82
Recomandări bibliografice.....	83
Aplicații	83
 CAPITOLUL 5	 84
MIJLOACELE DE ÎNVĂȚĂMÂNT CA RESURSE MATERIALE ȘI ECHIPAMENTE UTILIZATE ÎN PREDAREA-ÎNVĂȚAREA GEOGRAFIEI	84
5.1. Conceptele: mijloacele de învățământ, resurse materiale și echipamente, resurse logistice.....	84
5.2. Clasificarea mijloacelor de învățământ	85
5.3. Utilizarea mijloacelor de învățământ în cadrul geografiei	86
Resurse bibliografice	97
Recomandări bibliografice.....	97
Aplicații	97
 CAPITOLUL 6	 98
MODURI ȘI FORME DE ORGANIZARE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT LA GEOGRAFIE	98
6.1. Proiectarea activității didactice	100
6.1.1. Planificarea anuală → Macroproiectarea.....	100
6.1.2. Planificarea unității de conținut	103
6.1.3. Proiectarea lecțiilor de geografie	104
6.2. Modele de structurare a lecțiilor.....	111
6.3. Activități didactice suplimentare.....	113
6.4. Recomandări generale privind organizarea activităților didactice la geografie.....	115
Resurse bibliografice	115
Recomandări bibliografice.....	116
Aplicații	116
 CAPITOLUL 7	 117
EVALUAREA REZULTATELOR ÎNVĂȚĂRII LA GEOGRAFIE.....	117
7.1. Evaluarea-componentă a procesului de învățământ	117

7.2. Funcțiile evaluării.....	120
7.3. Tipuri de evaluare	120
7.4. Strategii de evaluare în geografie: metode, tehnici, instrumente de evaluare	122
7.5. Calitatea evaluării.....	127
7.6. Modele de evaluare	128
7.7. Proceduri și instrumente de evaluare complementară.....	129
7.8. Greșeli tipice în actul de evaluare la geografie	131
Resurse bibliografice	133
Recomandări bibliografice.....	133
Aplicații	133
CAPITOLUL 8	134
ACTIVITĂȚILE DIDACTICE EXTRACURRICULARE LA GEOGRAFIE ..	134
8.1. Vizita școlară.....	134
8.2. Drumeția școlară	135
8.3. Excursia școlară	136
8.4. Erori tipice în organizarea activităților extracurriculare	140
Resurse bibliografice	140
Recomandări bibliografice.....	141
Aplicații	142
CAPITOLUL 9	143
BAZA DIDACTICO-MATERIALĂ A ȘCOLII SPECIFICĂ GEOGRAFIEI ...	143
9.1. Cabinetul de geografie	143
9.2. Terenul geografic	148
9.3. Erori tipice în organizarea spațiilor școlare pentru geografie	151
Resurse bibliografice	152
Recomandări bibliografice.....	152
Aplicații	152
CAPITOLUL 10	153
INTERACȚIUNILE OFICIALE ALE PROFESORULUI DE GEOGRAFIE ȘI COMUNITATEA DE ELEVII ÎN CADRUL ACTIVITĂȚILOR ȘCOLARE	153
10.1. Reglementări privind buna desfășurare a activităților în școli.....	153
10.2. Interacțiunile oficiale ale profesorului de geografie în instituția școlară .	154
10.3. Stilurile de predare ale profesorilor de geografie	156
Bibliografie	152
Anexa I.....	153
Anexa II	168

CAPITOLUL 1

DIDACTICA GENERALĂ ȘI DIDACTICA GEOGRAFIEI: DEFINIȚII, ISTORIC, PRINCIPII

1.1. Conceptele de didactică generală și didactica geografiei

Conceptul de „didactica” provine din termenii grecești: „didaskein” - a învăța; „didaktikos” - instrucție, instruire și „didaktike” - arta învățării. În literatura științelor educației, didactica este parte a pedagogiei care se ocupă cu studiul procesului de învățământ ca principală cale prin care se realizează instruirea și educația (Voiculescu et al., 2013).

Prima lucrare dedicată didacticii generale aparține lui Jan Amos Comenius (1592-1670), intitulată “Didactica Magna” scrisă în limba cehă (1632), apoi în latină (1657). Este tradusă în limba română la sfârșitul secolului al XIX-lea, perioadă în care concepția sa începe să fie esențială în organizarea sistemului de învățământ modern.

Pornind de la orientarea sa religioasă, Comenius a avut o viziune privind educația universală care marchează mult mai târziu multe sisteme de învățământ, insistând pe dreptul la educație și considerând școala drept “un atelier al omeniului” (Gleen, 2018). Cu abordări sub influențele umaniste ale perioadei și a filozofiei sale pansofiste, Comenius este considerat precursorul echității în educație ce trebuie să excludă diferențele de gen, etnie, rasă subliminal ilustrată în definiția didacticii „arta predării” sau „arta universală de a-i învăța pe toți totul” (Lukaš și Munjiza, 2014). În aceeași notă, Comenius a conceptualizat aspectele de ordin administrativ-educativ, a precizat care sunt obiectivele, principiile, conținutul, metodele, formele de organizare ale muncii instructiv-educative (Tomescu, 2003, Voiculescu et al., 2013). Astfel, Jan Amos Comenius este general recunoscut a fi avut o viziune genială care a rămas valabilă peste secole privind organizarea procesului de învățământ în limba maternă, pe clase și lecții, cu programe școlare, manuale, cu elevi de aceeași vârstă, cu oameni specializați (cadre didactice), într-un an școlar, cu perioada de activități și vacanțe, cu orar etc.

De-a lungul istoriei, conceptul de *didactică generală* s-a cristalizat continuu, în prezent fiind definită ca știința ce studiază procesul de învățământ ca proces de cunoaștere și formare; sistemul de învățământ ca ansamblu al instituțiilor de instrucție și educație; legitățile/principiile activității didactice; conținutul învățământului; tehnologia didactică; formele de organizare și desfășurare a activității didactice; formele de educație în afara instrucției școlare; raporturile profesor-elev; stilul profesorului etc., (Ionescu și Radu, 2001).

Obiectul de studiu al didacticii generale este procesul de învățământ. Didactica generală oferă principii, legități generale care stau la baza didacticii specialității, având un caracter: teoretic, descriptiv-explicativ, prescriptiv-normativ și reflexiv (Ilinca, 2009).

Didactica generală și implicit didactica specialității au evoluat, trecând de la modelul tradițional focalizat pe rolul profesorului (magistercentrist), la cel modern axat pe metodologia de predare-învățare (psihocentrist) la cel postmodern (curricular).

Didactica geografiei este una din didacticile specialității, o ramură a didacticii generale, o disciplină științifică axată pe optimizarea procesului de predarea-învățarea-evaluarea cunoștințelor de geografie (Ilinca, 2009), pentru a forma competențe generale și specifice necesare profesorului pentru populația școlară. Ea se focalizează pe elev, profesor, conținuturi, strategii didactice etc. și răspunde la o serie de întrebări: „Cine predă? Cui predă? Ce predă? De ce predă? Cum se predă? De ce se învață? Cum se învață? De ce se evaluează? Cum se evaluează?” etc. (Dulamă, 2011).

În concluzie, didactica geografiei ajută la formarea profesională a personalului didactic ce gestionează disciplina geografiei în școli, modul de aplicare al cunoștințelor pe niveluri de școlaritate, formarea de competențe generale și specifice geografiei.

1.2. Istoricul didacticii specialității și geografiei ca disciplină școlară în România

Geografia, alături de matematică, filozofie etc., este o știință apărută încă din antichitate, dar care a evoluat odată cu societatea umană. Predarea ei în școli a fost înglobată în științe, în perioada secolului al XVIII-lea în școlile elementare, ce funcționau pe lângă mănăstiri și mai puțin în școlile intermediare sau „de obște” axate pe studierea limbii elene. Organizarea

unor școli superioare (Sf. Sava, București) și transformarea lor în instituții de învățământ superior, mai apropiate modelelor europene de la acea vreme, a permis introducerea geografiei în lista disciplinelor în școlile elementare și intermediare din Moldova, Țara Românească, Transilvania, având ca rezultat mărirea considerabilă a numărului acestora (Țurcanu, 2007).

La nivelul țării noastre prima contribuție internă în dezvoltarea geografiei ca știință este considerată a fi lucrarea „*Descriptio Moldaviae*” (Dimitrie Cantemir, 1714-1716), la începutul secolului al XVIII-lea, prin descrierile de natură geografică. Însă, primele lucrări utilizate în predarea geografiei se pot considera cele de mai jos:

- „*De obște gheografie*” (Geografie generală) publicată la Iași în anul 1795, scrisă de Amfilohie Hotinul, în limba română dar cu alfabet chirilic, carte în care sunt preluate o serie de date teoretice universale dar și informații istorice și geografice despre Moldova (Brezoianu și Spănu, 2010).

- „*Atlasul de tabele geografice*”, publicat în 1800, la Viena, având ca autor pe Gheorghe Golescu (Țurcanu, 2007).

- „*Geografia istorică, astronomică, naturală și civilă, a continentelor în general și a României în parte*” (1835/1847) și „*Principe de geografie politică, fizică și astronomică pentru tinerimea școalelor publice*” (1874) scrise de Iosif Genilie și care au fost utilizate în școlile din Țara Românească, fiind considerate a fi primele lucrări ce conțin terminologie geografică în limba română (Tomescu, 2003).

- În Transilvania, Ioan Rus este cunoscut ca primul autor de manual de geografie denumit „*Icoana Pământului*” sau „*Carte de geografie*” (1842) și mai târziu „*Descriere scurtă a Terrei Ardealului aplecată la cuprinderea minții pruncilor*”, (1847), (Tomescu, 2003).

Secolul al XIX-lea este de importanță majoră pentru educație, deoarece învățământul românesc începe să fie organizat pe principii moderne. Un pas îl constituie Legea Instrucțiunii (1864) care a stipulat obligativitatea învățământului primar, dar care nu a avut efect în asigurarea alfabetizării populației. Reformarea sistemului de învățământ a avut loc sub conducerea lui Spiru Haret (1851-1912), care, prin orientările sale realist-pragmatice a inițiat legi fundamentale pentru educație: Legea învățământului secundar și

superior (1898) și cea a învățământului profesional (1899), (Schifirneț, 2014).

În aceeași perioadă se înființează Societatea Română Regală de Geografie (S.R.R.G.) (1875) organizată după modelul occidental (Royal Geographical Society-Londra, 1830; Gesellschaft fur Erdkunde-Berlin, 1828 etc.) și care avea ca scop reunirea specialiștilor români din acest domeniu. Împreună cu Societatea Academică Română, S.R.R.G. a avut o contribuție importantă în organizarea învățământului geografic din România, a cercetării geografice. În prezent, aceasta este denumită „Societatea Română de Geografie”, fiind afiliată Uniunii Internaționale a Geografilor.

Ca urmare a acestor demersuri s-au înființat „Seminariile pedagogice” (1880), care asigurau practica pedagogică a viitorilor profesori (Tomescu, 2003), iar la începutul secolului al XX-lea s-au înființat primele catedre universitare de la București (1900), Iași (1904) și mai târziu la Cluj - Napoca (1918).

Mentorii învățământului geografic românesc sunt: Simion Mehedinți, George Vâlsan, Vintilă Mihăilescu etc.

S. Mehedinți (1868-1962) este personalitatea care a contribuit esențial la modernizarea geografiei ca știință, dar și ca disciplină școlară (Bălțeanu, 2012). Bun cunoscător al școlii românești și al învățământului european, S. Mehedinți a pus accentul pe importanța cunoașterii și operării cu metode didactice geografice, aplicarea principiilor didacticii generale și ale geografiei, a recomandat utilizarea hărților și imaginilor în lecții și a pus un accent deosebit pe învățarea geografiei în cadrul aplicațiilor în orizontul local.

G. Vâlsan (1885-1935) este un contribuitor de seamă al didacticii geografiei, prin introducerea metodei inductive în predare, susținerea rolului materialelor didactice și a orizontului local în predarea-învățarea geografiei.

În a doua parte a secolului XX, organizarea sistemului de învățământ din România a cunoscut o structurare aparte în perioada comunistă, axată pe profesor și apoi pe elev, cu un caracter mai puțin dinamic, fiind specifică modelului de conducere centralizat. Instituțiile de formare a cadrelor didactice erau organizate pe durată lungă și scurtă, iar geografia a fost cuplată în multe cazuri cu alte discipline (biologia, geologia, istoria, limbi străine etc.). După 1990, când sistemul comunist a colapsat, a existat o largă

deschidere a învățământului în general și a geografiei în special către postmodernism, moment marcat și de apariția alături de instituțiile de învățământ de stat și cele particulare, iar facultățile de geografie, în multe centre universitare au devenit de sine stătătoare. Au fost reactivate universități în centre urbane mai mici, iar la nivel internațional se deschid posibilități de studiu în străinătate. După anul 1999, când România a semnat Declarația de la Bologna, învățământul universitar a adoptat „modelul Bologna”, care încearcă să armonizeze sistemul de învățământ superior (Legea 288-2004) pe baza principiilor privind libertatea de cercetare și predare, a selectării cadrelor didactice, a garanțiilor pentru studenți de recunoaștere a studiilor, a schimburilor între universități, mobilităților de cercetare etc.

Perioada după 1990 a însemnat afilierea României la Uniunea Internațională a Geografilor (IGU) și adoptarea documentelor, orientărilor dezbătute de comunitatea internațională a geografilor. Astfel, predarea geografiei trebuie să respecte obiectivele „*Cartei internaționale a educației prin geografie*”, elaborată de IGU, (1992) și care sugerează ca predarea-învățarea geografiei să fie axată pe cunoașterea și înțelegerea fenomenelor geografice, pe formarea de deprinderi utile în viitor și pe crearea de valori și atitudini (Tomescu, 2003).

În congruență cu Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (2000-2015) și Obiectivele dezvoltării durabile 2030 (2015-2030) promovate de ONU, IGU a semnat în anul 2015, „*Declarația internațională a educației geografice pentru diversitatea culturală*” prin care geografia atât la nivelul cercetării cât și predării „promovează și îmbunătățește înțelegerea culturală, interacțiunea, egalitatea și justiția la nivel local, regional sau global, respectând dreptul ca elevii, studenții să dețină valori sociale, culturale și de mediu ca viitori locuitori ai planetei”. În același context, în anul 2015 a fost adoptată „*Declarația Geografiei pentru dezvoltarea durabilă*” de la Lucerne, prin care se cere ca geografia să contribuie la educația pentru dezvoltare durabilă, prin curriculum-urile geografice și tehnologiile informaționale și de comunicare (TIC).

„*Declarația internațională asupra cercetării educației geografiei*” (Moscova, 2015) aduce în prim plan nevoia de a utiliza cercetarea în scopul îmbunătățirii educației prin geografie, crearea de rețele și schimburi de experiențe între cadrele didactice.

„Carta internațională a educației prin geografie pentru secolul 21” (Beijing 2016) reafirmă obiectivele din 1992 și accentuează nevoia vitală de a pregăti viitoarele generații pentru gospodărirea planetei cu atenție, respect și responsabilitate.

În acest sens, se impune legarea produselor cercetărilor recente în predarea geografiei, implicarea cadrelor didactice în cercetare pentru a interacționa pe principiile gândirii critice în activitățile educaționale cu scopul de a crește calitatea învățământului, perfecționarea curriculei, a practicilor pedagogice și de evaluare utilizate în predarea și învățarea geografiei.

1.3. Principiile didacticii generale

În sistemul educațional, toate disciplinele prevăzute în documentele oficiale sunt concepute în consens cu principiile didacticii generale și în același timp cu cele ale specialității. Ele jalonează actul didactic și se aplică de fiecare cadru didactic într-o infinitate de forme, separat sau concomitent.

Principiile sunt norme, teze fundamentale ale procesului de învățământ, care dirijează, orientează, reglează în ansamblu actul didactic.

Ele au un caracter:

- *sistemic* (respectarea unuia presupune respectarea și a celorlalte);
- *dinamic* (se modelează, multiplică după principii integratoare și se aplică într-o diversitate de forme);
- *general* (se aplică tuturor disciplinelor predate);
- *normativ* (reglează, orientează procesul educativ), (Tomescu, 2003; Ilinca, 2009).

1. Principiul însușirii conștiente și active a cunoștințelor

Acest principiu are la bază nivelul de înțelegere al elevului pentru disciplina predată și interferează cu celelalte principii. Învățarea conștientă joacă un rol important în formarea competențelor. Prin abordarea conștientă se micșorează riscul învățării nedurabile (mecanică), se dezvoltă capacitățile intelectuale ale elevului bazate atât pe percepția și înțelegerea corespunzătoare a informațiilor, pe formarea unor automatisme necesare, cât și pe

exersarea creativității etc. Principalele obiective urmărite de acest principiu sunt:

- Conștientizarea, înțelegerea principalelor sarcini de învățare;
- Raportarea noilor informații la sistemul de informații anterioare;
- Interpretarea personală a materialului pentru a fi inserat în structura cognitivă a fiecărui individ;
- Dezvoltarea limbajului, gândirii prin sarcini cognitive grevate pe structuri psihice;
- Implicarea elevului în procesul educațional și angajarea lui prin propriul efort și motivație intrinsecă;
- Solicitarea tuturor operațiilor gândirii (analiza, sinteza, comparația, abstractizarea și generalizarea).

Acest principiu aduce eficiență activității educaționale mai ales dacă însușirea activă este realizată prin acțiune, activități. Învățarea prin acțiune solicită o participare conștientă și activă a elevilor. Strategiile, metodele didactice de tip participativ, interactiv sunt vectori ai aplicării învățării active.

*Ex.1. Activitate tip joc pentru clasele gimnaziale (Ordinea planetelor: aranjarea elevilor în ordinea planetelor din sistemul solar, clasa a V-a, Terra – Elemente de geografie fizică, Domeniul de conținut: Terra – o planetă a Universului¹).
Lucrul pe echipe în cadrul unor proiecte etc.*

Ex.2. La nivelul liceal se poate asigura prin abordarea unor metode ca: problematizarea, posterul etc.

¹. Anexa nr. 2 la Ordinul ministrului educației naționale nr. 3393/28.02.2017.

De reținut este faptul că elevul trebuie să fie motivat pentru a se putea concentra asupra lecției și că a activa clasa prin multe întrebări nu înseamnă o însușire activă a cunoștințelor.

2. Principul accesibilității/Principiul respectării particularităților de vârstă și individuale/Principiul psihogenetic al stimulării accelerării stadiale a inteligenței (Dulamă, 2001)

Congruent cu acest principiu, organizarea procesului de învățământ este efectuată pe clase cu elevi de aceeași vârstă, care au aceeași dezvoltare fiziologică (potențial fizic), implicit intelectuală și psihologică, cu un

cuantumul de experiențe specifice nivelului de pregătire anterioară în școli sau grădinițe. Principiul se referă la faptul că școala, profesorii trebuie să țină cont de posibilitățile reale ale elevilor de o anumită vârstă, dar să acorde atenție în alegerea strategiilor pentru a veni în rezolvarea unor situații care apar la nivel individual. Particularitățile individuale trebuie să stea în atenția tutorilor de activități didactice, deoarece la nivelul unui grup de aceeași vârstă pot exista diferențe ale stilurilor cognitive (extrovertit-introvertit, conformiști-nonconformiști etc.).

Mai mult, inteligența joacă un rol esențial, dar cercetările au demonstrat faptul că procesul educațional o dezvoltă, dacă se cunosc trăsăturile esențiale ale structurii și funcționării ei în fiecare stadiu psihogenetic al ființei umane. Inteligența este condiție dar și rezultat al reușitei școlare, însă conform acestui principiu cere o dozare atentă a activităților pentru a nu depăși sau subestima nivelul de înțelegere al cunoștințelor de către elevi.

La stadiul vârstei de 6-12 ani, elevii au o gândire concret-intuitivă. Ca urmare, învățarea este predominantă de activitățile ce operează cu noțiuni care au un corespondent (mijloc didactic/obiect) concret în clasă (glob geografic, planșă, roci etc.), pe care aceștia să îl intuiască, să îl manipuleze pentru a ajunge la operații mentale de abstractizare (principiul intuiției/ al unității dintre senzorial și rațional, (Tiron și Stanciu, 2019).

Ex. 3. Clasa a V-a: Terra - o planetă a Sistemului Solar (formă și dimensiuni²). Înțelegerea formei sferice a Pământului implică prezența globului geografic în clasă și intuirea lui de către fiecare elev sau utilizarea unor materiale care să permită compararea planetei noastre cu obiecte cu forme asemănătoare din mediul apropiat (clasa a V-a).

²Anexa nr. 2 la Ordinul ministrului educației naționale nr. 3393/28.02.2017.

După vârsta de 12 ani, elevul începe să-și dezvolte o gândire logico-matematică, abstractă, astfel că învățarea poate avea loc pe un nivel superior (analiză, sinteză, problematizare, generalizare, abstractizare).

O învățare aglomerată cu multe cunoștințe devine forțată și poate epuiza mai devreme sau mai târziu capacitatea fizico-psihică a elevului sau nu asigură operaționalizarea noțiunilor vehiculate în procesul de predare-învățare și atingerea competențelor proiectate a se forma, dezvolta. Și o intuire aglomerată de multiple materiale poate masca asimilarea aspectelor esențiale a cunoștințelor predate.

Un învățământ este accesibil, atunci când se obțin mai mult de jumătate din răspunsuri corecte la verificare și este deplin când procentul se apropie de 100% (Dulamă, 2001).

Respectarea acestui principiu cere găsirea, aplicarea, dezvoltarea unor strategii diferențiate pe grupe de vârstă și particularități individuale sau metode variate, de la lucrul individual până la cel pe echipe.

Profesorul este agentul de accesibilizare al cunoștințelor. Sarcina sa este de a transpune conținuturile astfel încât acestea să fie înțelese, acceptate și incluse în structura cognitivă specifică unei vârste, ținând cont de aspectele aprehensive sau/și comprehensive (Cucoș, 2014).

Cele mai multe probleme legate de accesibilitate sunt considerate a fi la predarea-învățarea geografiei la clasa a V-a, când elevul trece de la învățământul primar la cel gimnazial, de la interacțiunea predominantă de un singur cadru didactic la mai mulți profesori, fiecare cu personalitatea și tactica sa didactică. Volumul cunoștințelor predate în acest stadiu este mult mărit față de cel rulat în clasa a IV-a (peste 50%). Mai mult, geografia uzitată a se preda la această clasă abordează elemente noi, care devansează formarea de competențe interdisciplinare, cu fizica, chimia, astronomia, geometria sau competențele transversale.

Ex.4. Clasa a V-A, Domeniu de conținut: Clima-Elemente și fenomene meteorologice. În cazul în care se discută fenomenele orajoase, elevii necesită cunoștințe despre proprietățile prisme, care se studiază la disciplina Fizică - casa a VI-a); Terra - o planetă a Sistemului Solar (formă și dimensiuni) apelează la competențe privind geometria în spațiu studiată mai târziu la disciplina Matematică etc.

³Anexa nr. 2 la Ordinul ministrului educației naționale nr. 3393/28.02.2017.

În aceste situații, în care programa, Curriculum Național nu se pot schimba, profesorul are sarcina de a accesibiliza aceste cunoștințe prin metode diverse, activități didactice, sarcini de lucru pentru a asigura operaționalizarea lor atât în lecțiile curente cât și cele următoare, din clasele superioare, pentru disciplinele vizate.

3. Principiul însușirii temeinice a cunoștințelor/Principiul durabilității

În mod clasic, acest principiu, pentru mulți profesori este sinonim cu repetarea, însă respectarea doar a unor definiții, a unor noțiuni teoretice nu asigură decât o parte a acestui principiu. Legea uitării (Ebbinghaus, 1880)